

Motion till riksdagen 2005/06:Ju46

av **Beatrice Ask m.fl. (m)**
med anledning av prop. 2005/06:180

Ett stärkt nämndemannainstitut

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rekrytering av nämndemän genom en fri kvot.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om krav på svenskt medborgarskap för nämndemannauppdraget.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nämndemännens partipolitiska tillhörighet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ersättning till nämndemän för barntillsynskostnader och ett särskilt inställelsearvode för nämndemän med lång resväg.

Inledning

Nämndemännen utgör mer än en del av rättens sammansättning. De är en viktig del av svensk rättsskipning: Nämndemännen innebär att rättens kunskande breddas och – framför allt – att medborgarintresset får en plats i rättssalen. Det är genom nämndemännen som samhället och medborgarna får insyn i den dömande maktens verksamhet.

Det finns en lojalitet inom nämndemannakåren som är värd att uppmärksammas. Ersättningen är låg, dagarna i rätten ofta långa och restiderna inte sällan avsevärda. Arbetet kräver kunnande och erfarenhet, även om meningen är att nämndemännen skall vara lekmän i förhållande till domaren. Nämndemännen står för lokal förankring och engagemang, inte minst vid mindre tingsrätter där domare och notarier ofta är inflyttade från annan ort. I nämndemannakåren har det svenska rättsväsendet sin verklighetsförankring.

Förevarande proposition syftar till att uppmärksamma nämndemannauppdraget genom uppgradering och modernisering. Till grund för propositionen ligger utredningen Framtidens nämndemän (SOU 2002:61). Vi finner det anmärkningsvärt att en utredning som beretts förhållandevis länge leder till så få konkreta förslag. Vi är också förvånade att utredningens huvudförslag som vi ser det helt utelämnats.

Fel! Okänt namn på

I det följande presenterar vi förslag i syfte att verkligen stärka nämndemannainstitutet avseende bland annat rekrytering och ersättning.

Våra förslag för ett stärkt nämndemannainstitut

Rekrytering av nämndemän i fri kvot

Vi anser att Nämndemannautredningens förslag om att bredda rekryteringen av nämndemän genom en s.k. fri kvot skall genomföras.

Dagens valsystem innehåller många fördelar. Det är ett upparbetat och välkänt system. Det finns inget som talar för att det rådande systemet innebär att olämpliga personer nominerats. Inget talar för att helt avskaffa systemet med nomineringar via de politiska partierna till valsystemet. Det finns dock anledning att överväga en förnyelse av systemet för att öka rekryteringsbasen bland nämndemän på ett mer uppenbart sätt.

Det finns ett stort samhällsengagemang bland människor. Många vill bidra till samhället på olika sätt, men väljer att inte göra det partipolitiskt. Ett valsystem där ett visst antal nämndemän väljs in på en s.k. fri kvot skulle bidra till att ta till vara detta engagemang hos människor på ett bra sätt. Det skulle troligen också bidra till att öka förtroendet för rättsväsendet bland allmänheten om mångfalden ökade i nämndemannakåren.

Vi anser vidare att i situationer då antalet intresserade nämndemannakandidater överstiger antalet tillgängliga platser bör lottning ske mellan tillgängliga och lämpliga kandidater. Att, som utredningen föreslår, låta en högre tjänsteman göra ett s.k. kvoterat urval vore mindre lämpligt. Vi anser dock att en högre tjänsteman skall göra en generell bedömning av kandidaternas lämplighet för uppdraget.

Krav på svenskt medborgarskap

Vi anser att propositionen på ett förtjänstfullt sätt behandlar de lämplighetskrav som bör ställas på en person som skall väljas till nämndeman och tjänstgöra vid svensk domstol. Även formerna för att vid behov skilja en nämndeman från sitt uppdrag på grund av olämplighet är bra.

Varken Nämndemannautredningen eller regeringens proposition nämner kravet på svenskt medborgarskap för att inneha nämndemannauppsdrag. Vi anser att den som skall tjänstgöra som nämndeman vid en svensk domstol och döma enligt svensk lag också skall ha svenskt medborgarskap. Lagen inte bör ändras i detta avseende. Detta borde ha kommit till tydligt uttryck i propositionen.

Detta skall inte ställas i motsatsförhållande till en ökad mångfald inom nämndemannakåren. Sverige är ett mångkulturellt land, och det är viktigt för rättsväsendets förtroende bland allmänheten att sammansättningen av rätten

speglar landets befolkning. Vi anser dock att mångfaldsaspekten kan tillgodoses genom en bredare rekryteringsbas och att kravet på svenskt medborgarskap bör bibehållas även framgent.

Nämndemäns partipolitiska tillhörighet

Nämndemän nomineras av politiska partier och väljs av kommunfullmäktige av tradition och sedan lång tid tillbaka. Det bör dock poängteras att uppdraget som nämndeman i grunden är – och måste vara – helt opolitiskt till sin natur. Det får aldrig ens misstänkas att en ledamot av rätten i svensk domstol gör sin bedömning av ett mål grundat på annat än processmaterialet vid den förevarande huvudförhandlingen, och baserat på svensk rätt.

Nämndemannautredningen påpekade också detta på ett klart och tydlig sätt. Den moderate ledamoten i utredningen reserverade sig dock mot att majoriteten ansåg att det trots detta vore lämpligt att även i fortsättningen ange partitillhörighet i de listor över nämndemän som sänds till domstolarna. Det är fortfarande vår mening att nämndemännens partipolitiska tillhörighet inte är av någon annan betydelse än för rekryteringen.

Vi noterar med tillfredsställelse att regeringen beaktat detta i propositionen, genom att säga att det saknas skäl för valförsamlingen att till domstolen lämna uppgifter om nämndemäns partitillhörighet. Ett antal remissinstanser, bland dem flera domstolar, har också invänt mot att partibeteckning anges.

Vi anser emellertid att propositionens skrivning på denna punkt kunde skärpas avsevärt: Valförsamlingen *skall inte* ange partibeteckning då den lämnar uppgifter om nämndemännen till domstolarna. Detta skulle tydliggöra för enskilda nämndemän, rätten samt allmänheten att nämndemännens uppdrag är juridiskt, aldrig politiskt.

Ersättning för barntillsynskostnader

Ett viktigt mål att sträva efter när det gäller utformningen av nämndemännens ersättningsvillkor bör vara att ingen skall förlora på att vara nämndeman. Nämndemän bör få ett arvode som även täcker en del omkostnader som kan uppkomma i samband med uppdragets utövande. En orsak till att nämndemannakåren inte i dag är allsidigt sammansatt är att ersättningen är förhållandevis låg.

Vi anser att nämndemän skall erhålla skälig ersättning för barntillsynskostnader de haft för att kunna fullgöra sitt uppdrag. Vi anser också att nämndemän vars resväg överstiger 50 km enkel väg skall få ett särskilt inställelsearvode.

Dessa förslag presenterades i Nämndemannautredningen. Regeringen anser dock att tillräckliga skäl inte finns att öka ersättningen utöver den arvodeshöjning som föreslås, samt att ersättning för faktisk inkomstförlust bör ersättas.

Fel! Okänt namn på

Det är anmärkningsvärt att regeringen så summariskt avfärdar förslagen på förbättrad ersättning, framför allt rörande barnstillsynskostnader. En hemarbetande förälder utan inkomst av tjänst kan inte få ersättning för förlorad inkomst, utan är hänvisad till att använda arvodet för att täcka kostnaderna för barnstillsyn. Med hänsyn till behovet av större mångfald bland nämndemännen är det märkligt att regeringen bortser från detta. Särskilt märkligt är det med hänsyn till att de flesta av dessa hemarbetande föräldrar är kvinnor och att regeringen i varje annat sammanhang poängterar vikten av kvinnors deltagande på lika villkor i alla samhällets instanser.

Vi anser det också märkligt att regeringen genom sin omfattande omläggning av landets domstolar i praktiken ökat resvägen för många nämndemän, men inte vill ersätta dem för deras merkostnad.

Sammanfattningsvis menar vi att regeringen bör återkomma med finansierade förslag i syfte att i praktiken förbättra nämndemännens ersättningsvillkor.

Stockholm den 10 april 2006

Beatrice Ask (m)

Jeppé Johnsson (m)

Hillevi Engström (m)

Anita Sidén (m)

Cecilia Magnusson (m)

Bengt-Anders Johansson (m)

Bertil Kjellberg (m)